

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2011

ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ / 8

Δελτίο κρίσης: Οκτώβριος 2011

**ΓΙΑΝΗΣ ΒΑΡΟΥΦΑΚΗΣ, ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΟΥΤΣΟΠΕΤΡΟΣ,
ΤΑΣΟΣ ΠΑΤΩΚΟΣ ΚΑΙ ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΤΣΕΡΚΕΖΗΣ**

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Προ ενός αδιεξόδου

Βρισκόμαστε πλέον σε μια ασυνήθιστη στιγμή στην ιστορία του παγκόσμιου καπιταλισμού. Η ικανότητα του συστήματος να επιβιώνει και να επανεφευρίσκει τον εαυτό του δείχνει προς το παρόν να το έχει εγκαταλείψει. Επί μια τετραετία παρακολουθούμε τις δυνάμεις της αδράνειας να κρατούν δέσμια την οικονομική λογική σε μια φάρσα η οποία εξελίσσεται σε τραγωδία.

Εντύπωση προκαλεί η αδυναμία των ιθυνόντων και των φορέων χάραξης πολιτικής να προβούν σε προφανείς και λογικές ενέργειες οι οποίες θα επούλωναν τις αιμορραγούσες πληγές τη στιγμή που το αίτημα για κάτι τέτοιο είναι αν μη τι άλλο καθολικό. Αυτή η ανερμήνευτη αμεριμνησία παρατείνει την αγωνία σχετικά με το μέλλον του κόσμου και πιο συγκεκριμένα της Ευρώπης.

Η πολιτική συζήτηση κυριαρχείται από φοροεισπρακτικές λογικές που εντοπίζουν το πρόβλημα στις δημόσιες δαπάνες, οι οποίες ενδεχομένως να αποτελούν μέρος της λύσης. Η αυστηρότερη δημοσιονομική πολιτική, ιδίως στις προηγμένες οικονομίες, είναι σχεδόν βέβαιο πως θα μειώσει, ήδη το κάνει, την αύξηση του ΑΕΠ και κατ' επέκταση τα έσοδα και αυτά είναι άσχημα νέα και για την δημοσιονομική εξυγίανση την οποία θεωρητικά εξυπηρετεί. Τα αποτελέσματα άλλωστε είναι σε όλους γνωστά.

Αυτό που συμβαίνει στην Ελλάδα του 2011 επιβεβαιώνει την ανάλυση που προηγήθηκε. Μετά τις επιθετικές περικοπές των δημοσίων δαπανών οι οποίες επεβλήθησαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΔΝΤ με το πρόσχημα της διάσωσης, **η οικονομία συρρικνώθηκε** με ετήσιο ρυθμό 7,3%, κατά το δεύτερο τρίμηνο του τρέχοντος έτους. Το εν λόγω ποσοστό υπερβαίνει κατά πολύ τις πιο απαισιόδοξες εκτιμήσεις των ΔΝΤ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η κατάσταση αναφορικά με το τρέχον έτος **δεν είναι αναστρέψιμη** ακόμα και εάν επιταχυνθούν και εντατικοποιηθούν οι διαδικασίες είσπραξης φορολογικών εσόδων πράγμα που σημαίνει πως τα δημοσιονομικά αποτελέσματα θα βελτιωθούν μόνο με περαιτέρω περικοπές των δημοσίων δαπανών. Και όμως, ο κοινός νους θα έλεγε πως επεκτατικές πολιτικές αύξησης της ζήτησης και των εσόδων θα παρήγαγαν περισσότερα έσοδα μέσω της φορολογίας, όμως τέτοιες πρακτικές δεν είναι δυνατές εν μέσω μνημονίου. Τα μέτρα που έχουν επιλεγεί και εφαρμόζονται αποτελούν μια ακτινογραφία των πολιτικών προτεραιοτήτων και διαθέσεων που υπερασπίζονται οι πολιτικές ελίτ, καθότι από οικονομικής λογικής, τουλάχιστον, μοιάζουν αδιέξοδα. Σε κάποιες περιπτώσεις η οικονομική λογική υποδεικνύει με αμείλικτο τρόπο το δέον και αυτό δεν μπορεί να αγνοηθεί.

Οι περικοπές, φερ' ειπείν, φόρων, ιδίως αυτών που αφορούν τα υψηλότερα εισοδήματα, είναι λιγότερο αποτελεσματικές από ό,τι οι δαπάνες για υποδομές, κοινωνικές μεταβιβάσεις και επιδοτήσεις. Τα πολλαπλασιαστικά οφέλη είναι δεδομένα μεγαλύτερα όταν οι δημόσιες δαπάνες απευθύνονται σε χαμηλού εισοδήματος ομάδες οι οποίες έχουν μεγαλύτερη τάση να ξοδεύουν τα εισοδήματά τους. Πώς θα μπορούσε οποιαδήποτε κυβέρνηση να αγνοεί αυτές τις προφανείς οικονομικές αλήθειες;

Το επιχείρημα ότι κάθε τύπου περικοπές είναι αναγκαίες για να κατευναστούν οι χρηματοπιστωτικές αγορές είναι ένα προσχηματικό άλλοθι. Οι δημοσιονομικές ανισορροπίες λόγω της οικονομικής κρίσης ήταν **οι συνέπειες και όχι τα αίτια** της κρίσης, ενώ η προσπάθεια διάσωσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος, με τα χρήματα των φορολογουμένων ευθύνεται, σε μεγάλο ποσοστό, για την οικονομική τραγωδία της Ιρλανδίας και το κολοσσιαίο έλλειμμα της Ισπανίας.

Θα μπορούσε ενδεχομένως κάποιος καλόπιστος, με στοιχειώδη γνώση οικονομικών να υποθέσει ότι μέρος του προβλήματος είναι ότι μεγάλη μερίδα των οικονομολόγων αγνοεί τα βασικά μακροοικονομικά διδάγματα του Κένυς, που είναι εν μέρει αλήθεια, θα παρέβλεπε όμως την ουσία του προβλήματος. Το γεγονός πως πολλοί εξ ημών αγνοούμε ή δεν παραδεχόμαστε κάποιες από τις θεωρίες των οικονομικών είναι μέρος μιας αλήθειας η οποία δεν συνδέεται απαραίτητα με το σημερινό χάος. Η ουσία έγκειται στο γεγονός πως οι ελίτ εξυπηρετούν τα συμφέροντα η μία της άλλης. Αυτή τη στιγμή αποτελεί πολιτική απόφαση και προτεραιότητα να διασωθεί το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Πώς αλλιώς να εξηγήσει κανείς αυτή την απροκάλυπτη και αντιπαραγωγική εμμονή με τα spreads και το έλλειμά. Αμφότερα τα δυο μεγέθη εξυπηρετούν τις αγορές και μόνο.

Οι τράπεζες

Εν τω μεταξύ, οι προσπάθειες να χαλιναγωγηθούν οι κύριοι φορείς της κρίσης, οι τράπεζες, υπήρξαν μέχρι στιγμής μετριοπαθείς. Οι ολέθριες συνέπειες μετά την πτώση της Lehman Brothers έχει πείσει τους κυβερνώντες ότι όλες τους **πρέπει με κάθε κόστος να διασωθούν**. Οι τράπεζες είναι μέχρι και σήμερα, τέσσερα χρόνια μετά, στο απυρόβλητο ενώ η παγκόσμια οικονομία ούτε ένα βήμα μπροστά σε σχέση με μερικούς μήνες πριν.

Το πλαίσιο λειτουργίας των τραπεζών οφείλει **να επανασχεδιαστεί** και οι έλεγχοι των εποπτικών αρχών να αυστηροποιηθούν, ειδικά προς την κατεύθυνση των «πολύ μεγάλων για να καταρρεύσουν» ιδρυμάτων, εκείνων που διαφεντεύουν και διαχειρίζονται το παγκόσμιο κεφάλαιο. Μια εκ νέου ρύθμιση, τουλάχιστον από μόνη της, δεν θα είναι ικανή να προσανατολίσει τις ροές των πιστώσεων, ανεμπόδιστα, προς την πραγματική οικονομία εάν δεν συνοδεύεται από μια επανεξέταση του τραπεζικού οδικού χάρτη σε ορίζοντα δεκαετιών.

Πιο συγκεκριμένα, πρέπει να υπάρξει αναδιάρθρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος με ταυτόχρονη **«απογιγαντοποίηση»** των ηγεμονευουσών τραπεζών, με διαχωρισμό των δραστηριοτήτων της εμπορικής και επενδυτικής τραπεζικής. Ο στόχος θα πρέπει να είναι ένα χρηματοπιστωτικό σύστημα, με μεγαλύτερο πλουραλισμό και με δεδομένο ρόλο για τα κράτη. Δεν είναι ηθικά, αν μην τι άλλο, ανεκτό, οι φορολογούμενοι που πληρώνουν για την διάσωση των τραπεζών να υφίστανται μετά τις ληστρικές επιθέσεις αυτών με τρόπους έμμεσους αλλά όχι μόνο. Σε περιόδους οικονομικού χάους και φτωχοποίησης η αίσθηση της αδικίας που αφορά τη μερίδα του λέοντος των καταναλωτών μόνο αποσταθεροποιητικές συνέπειες μπορεί να έχει. Η εφαρμογή σκληρών μέτρων

πρέπει να συνοδεύεται από μια επίφαση δικαιοσύνης. Έλεγχος θα πρέπει επίσης να επιβληθεί και στις αγορές εμπορευμάτων, οι οποίες έχουν εκτεθεί σε δραματικές, κερδοσκοπικού τύπου, διακυμάνσεις τιμών. Θα πρέπει να είναι δυνατή η **άμεση επέμβαση** κρατικών φορέων για τον περιορισμό των κερδοσκοπικών πρακτικών.

Η 21^η Ιουλίου

Οι εβδομάδες που ακολούθησαν τη συμφωνία της 21^{ης} Ιουλίου έφεραν την Ευρώπη και πάλι στα «σκοιινιά». Το σχέδιο διάσωσης της Ελλάδας εγκαταλείφθηκε πριν καν τεθεί σε εφαρμογή και αυτό γιατί η κρίση έχει με τον έναν ή τον άλλο τρόπο φτάσει στις μεγάλες χώρες της Ευρωζώνης. Τόσο η **επιβίωση του ευρώ** όσο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης τίθενται πλέον σε αμφισβήτηση.

Οι συνομιλίες κατέληξαν σε μια ευρωπαϊκή συμφωνία η οποία αφορούσε ως επί το πλείστον την αντιμετώπιση των συνεπειών του ελληνικού προβλήματος αγνοώντας ωστόσο τόσο **τα βαθύτερα αίτια** όσο και τις προεκτάσεις του ζητήματος σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η συμφωνία ενταγμένη σε άλλο ιστορικό πλαίσιο, ίσως στα τέλη του 2009 ως τις αρχές του 2010, να αποτελούσε μια θετική εξέλιξη για την Ελλάδα και να είχε ενδεχομένως καθυστερήσει την εξάπλωσή της κρίσης στην υπόλοιπη ευρωπαϊκή περιφέρεια. Στην οικονομία όμως ο χρόνος είναι κάτι παραπάνω από χρήμα, είναι τα πάντα.

Δυστυχώς, η συμφωνία αυτή, με τον τρόπο που επετεύχθη, δημιούργησε περισσότερα **προβλήματα** από αυτά που υποθετικά θα έλυne καθώς επί της ουσίας «στοχοποιούσε» τόσο την Ιταλία όσο και την Ισπανία ενώ έθετε τη Γαλλία προ ανυπέρβλητων προκλήσεων. Όταν, κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, φάνηκε ότι η συμφωνία της 21ης Ιουλίου ωθεί την Ευρωζώνη στο χείλος του γκρεμού, χάθηκε και η ελπίδα ότι τα θετικά της σημεία, τουλάχιστον για την Ελλάδα, θα έφερναν κάποιο αποτέλεσμα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το γεγονός ότι οι τραπεζίτες, βλέποντας την προοπτική διάλυσης του ευρώ σε τουλάχιστον δύο νομίσματα, διάλεξαν να απόσχουν από το **πρόγραμμα επανακύλισης** των ελληνικών ομολόγων, βάζοντας με τον τρόπο αυτό άλλο ένα τέλος, σε ακόμα ένα επεισόδιο, της υποτιθέμενης απόπειρας διάσωσης του ελληνικού δημοσίου.

Οι αποφάσεις της συνόδου κορυφής, όπως ήταν αναμενόμενο δεν έπεισαν τις αγορές και μέσα στον Αύγουστο το «δίχτυ της αράχνης» τύλιξε την Ιταλία, χώρα που έως τότε θεωρούνταν εκτός περιφέρειας. Η Ιταλία αντέδρασε ανακοινώνοντας **μέτρα λιτότητας** ύψους 45 δις ευρώ. Ο Giulio Tremonti κατανοούσε βέβαια ότι η λιτότητα θα χειροτερεύσει την Ιταλική κρίση χρέους αλλά την ώρα που τα Ιταλικά spreads κατέρρεαν, η ΕΚΤ του έθεσε αυτά τα μέτρα ως όρο για να στηρίξει τα επιτόκια αγοράζοντας ιταλικά ομόλογα στην δευτερογενή αγορά. Ήταν ένα παίγνιο στυγνού εκβιασμού μεταξύ εταίρων.

Ακολούθησε, εν μέσω πανικού, η συνάντηση Σαρκοζί – Μέρκελ η οποία επί της ουσίας υπήρξε **πρακτικά ατελέσφορη** ενώ είχε προηγηθεί η επιθετική υποβάθμιση της αμερικανικής οικονομίας από την Standard & Poor's, για λόγους πολιτικού καιροσκοπισμού, εν μέσω ενός κλιμακούμενου οικονομικού πολέμου. Η συμφωνία της 21ης Ιουλίου, η οποία δεν έχει επικυρωθεί από τα ευρωπαϊκά κοινοβούλια, ίσως μετατραπεί από επιλεκτική χρεωκοπία, σε συντεταγμένη. Οι σχετικές πιέσεις και εντάσεις θα ξετυλίγονται απ' ότι φαίνεται γύρω από την επόμενη δόση, αρχές Δεκεμβρίου. Πιθανόν το ΔΝΤ να θέσει πρώτο ζήτημα αξιόχρεου της Ελλάδας, αν δε το μπλοκάρουν έγκαιρα οι Αμερικάνοι για τους δικούς τους λόγους.

Συμπερασματικά, η σύνοδος κορυφής της 21ης Ιουλίου αποτέλεσε σημαντική στιγμή στην διαδικασία «αποδόμησης» της Ευρωζώνης και αντιθέτως με τα προσδοκώμενα επιδείνωσε οικονομικό κλίμα στις περισσότερες ευρωπαϊκές οικονομίες.

Στα οικονομικά εργαστήρια

Κάθε κρίση είναι και ένα εργαστήριο του μέλλοντος. Πριν όμως έρθει το μέλλον, κάνουν την εμφάνισή τους διάφορα σχέδια επί χάρτου που στόχο έχουν να διαμορφώσουν τις εξελίξεις. Παρόλο που πάντα σχεδόν τα σχέδια αυτά αποτυγχάνουν, κάποιο σημάδι αφήνει το καθένα τους στον ρου της ιστορίας. Οι ευρωπαίοι, τους τελευταίους μήνες, έχουμε επιδοθεί σε μια **κακοφωνία προτάσεων** για την αποκατάσταση της τάξης οι οποίες καλύπτουν όλο το φάσμα, από αυστηροποίηση των δημοσιονομικών στόχων, ως και την ομοσπονδοποίηση. Εάν αυτές οι προτάσεις συμπίπτουν κάπου είναι ότι αποτυγχάνουν να αντιμετωπίσουν άμεσα τα προβλήματα της Ευρωζώνης.

Στο ένα άκρο, η αυστηροποίηση φερ' ειπείν των δημοσιονομικών κανόνων και η στενότερη παρακολούθηση των πολιτικών οι οποίες επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα, που με τόσο ζήλο υποστηρίζει η τρόικα, θα μπορούσαν να αποτρέψουν μια μελλοντική κρίση, αλλά δεν φαίνεται να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά την παρούσα. Η μετάβαση, από την άλλη, σε μια δημοσιονομική ένωση, αποτελεί μεγαλόπνοη προοπτική και προϋποθέτει μια ριζική, αν μη τι άλλο, αναθεώρηση των ιδρυτικών συνθηκών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η λύση που από την πρώτη στιγμή εμείς προτείνουμε είναι **μετριοπαθής** και κινείται σε τρεις άξονες: α) επανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών μέσω του EFSF, με αντάλλαγμα συμμετοχή του ταμείου στο μετοχικό κεφάλαιο των συγκεκριμένων ιδρυμάτων, η οποία συμμετοχή μπορεί αργότερα να πωληθεί έναντι αντιτίμου το οποίο θα εισπράξει το ταμείο, β) διευθέτηση, αλλά όχι αγορά, μέρους του δημοσίου χρέους κάθε ελλειμματικής χώρας, ως του ορίου που θέτει η συνθήκη του Μάαστριχτ, από την ΕΚΤ, μέσω της έκδοσης ομολόγου με επιτόκιο χαμηλότερο από αυτό που θα υποχρεωνόταν να πληρώνει το κάθε μέλος ξεχωριστά και γ) διασπορά επενδυτικών έργων σε όλη την Ευρώπη, ανάλογα με τις ανάγκες της κάθε οικονομίας, μέσω της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων.

Η πρόταση, η οποία τοποθετεί **στο επίκεντρο** του προβλήματος την λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, θεωρήθηκε τολμηρή αλλά προς επίρρωση των επιχειρημάτων μας ήρθε ο λόγος της κας Christine Lagarde, η οποία ανάμεσα στα άλλα σημείωσε: «Οι ευρωπαϊκές τράπεζες έχουν ανάγκη άμεσης επανακεφαλαιοποίησης. Πρέπει να ισχυροποιηθούν ικανοποιητικά ώστε να αντέξουν το ρίσκο που εγκυμονεί η υποβάθμιση του δημόσιου χρέους και η αναιμική ανάπτυξη των οικονομιών [σημ. εννοεί την ύφεση]. Εκεί έγκειται η αιτία της μετάδοσης της κρίσης. Αν δεν αντιμετωπιστεί, εύκολα η κρίση θα χτυπήσει τις χώρες του ευρωπαϊκού πυρήνα [σημ. λέγε με Γαλλία] ή θα μετατραπεί σε μια κατάρρευση της ρευστότητας [σημ. αναφέρεται σε μια στιγμή α λα Lehman Brothers]. Η πιο αποτελεσματική μέθοδος επίλυσης του προβλήματος είναι η **υποχρεωτική και σημαντική σε μέγεθος επανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών**. Θα μπορούσε το EFSF ή κάποιος αντίστοιχος πανευρωπαϊκός οργανισμός να επανακεφαλαιοποιήσει τις τράπεζες άμεσα, κάτι που θα απέφευγε την εναπόθεση μεγαλύτερων βαρών στα χειμαζόμενα κράτη.»

Τα σημεία στα οποία οι θέσεις της προέδρου του ΔΝΤ εναρμονίζονται με τις δικές μας είναι κάτι παραπάνω από εμφανή. Αυτό που σε γενικές γραμμές αμφότεροι θεωρούμε δεδομένο είναι ότι **οι τράπεζες της ευρωζώνης είναι πτωχευμένες** ενώ οι τραπεζίτες παλεύουν λυσσαλέα να μην χάσουν τον έλεγχο των ιδρυμάτων που οδήγησαν στην πτώχευση. Για τον λόγο αυτό προσπαθούν να διατηρήσουν την παροχή ρευστότητας από την ΕΚΤ και το EFSF, κάνοντας τις ελάχιστες κινήσεις που απαιτείται η διατήρηση της εξουσίας τους, χωρίς να χάσουν το έλεγχο του πλειοψηφικού πακέτου. Δεν υπάρχει προς το παρόν η αναγκαία πολιτική στήριξη για να γίνουν πράξη κινήσεις προς αυτή την κατεύθυνση, δηλαδή την αποτελεσματική εποπτεία, χαλιναγώγηση και “σωφρονισμό” των τραπεζών.

Σενάρια εξόδου

Στο σημείο αυτό, και πριν προχωρήσουμε περαιτέρω, θα ήταν σκόπιμο να εκφράσουμε την εκτίμηση ότι επιβάλλεται να μπει ένα **τέλος στη φιλολογία** περί εξόδου της Ελλάδας από το ευρώ, ανεξάρτητα από τον τρόπο που θα αποφασίσουν οι αρμόδιοι να λύσουν το γενικότερο ευρωπαϊκό οικονομικό πρόβλημα. Ένα σενάριο εξόδου έχει μηδαμινές πιθανότητες επαλήθευσης.

Η Ελλάδα αλλά και κανένα άλλο μέλος της Ευρωζώνης, δεν πρόκειται να εξωθηθεί ή να επιλέξει αυτή τη λύση, για τον απλούστατο λόγο ότι μια οποιαδήποτε έξοδος ή εκπαράθρωση θα πυροδοτούσε μια **αλυσιδωτή αντίδραση** η οποία θα υποχρέωνε την Γερμανία να βγει από το ευρώ, η ίδια. Σε αυτό το παίγνιο, δεν θα επέλεγε ποτέ η Γερμανία και δευτερευόντως κάποια άλλη “αξιόπιστη” οικονομία, να εξέλθει ετεροχρονισμένα. Η ξαφνική και μη αναμενόμενη έξοδος της Γερμανίας ελαχιστοποιεί το δικό της κόστος σε σχέση με αυτό που θα υποστεί παραμένοντας ως την τελική διάλυση της ένωσης. Ίσως ο προβληματισμός περί της διατήρησης της Ευρωζώνης θα έπρεπε να είναι ο ακριβώς αντίστροφος: Μέχρι πότε θα αντέξει η Γερμανία;

Στο μεταξύ, όσο η Ευρώπη συνεχίζει να αρνείται τη μεταφορά τουλάχιστον του κατά Μάαστριχτ νόμιμου χρέους στην ΕΚΤ, με παράλληλη έκδοση ομολόγων από την ΕΚΤ, **η αναδιάρθρωση ή στάση πληρωμών είναι αναπόφευκτη**, τόσο για την Ελλάδα όσο και για τις Ιρλανδία και Πορτογαλία. Τα προγράμματα διάσωσης όμως, είτε εφαρμόζονται στο ακέραιο (Ιρλανδία), είτε ως κάποιιο βαθμό (Ελλάδα) στηρίζονται σε ευσεβείς πόθους. Όλα τα συμβαλλόμενα μέλη μοιάζουν να είναι συνένοχα σε ένα υπονοούμενο και αυτό δεν είναι άλλο από την προσπάθεια να κερδηθεί λίγος ακόμα χρόνος, με την ελπίδα ότι η παγκόσμια οικονομία θα ανακάμψει και θα συμπαρασύρει και τις ελλειμματικές οικονομίες. Αντί αυτής (ανάκαμψη), προκύπτει ύφεση ενισχύοντας το αίσθημα του αυτοτροφοδοτούμενου πανικού.

Συνεπώς, η Ελλάδα είναι παγιδευμένη σε μια οριακή παράδοση κατάσταση, μένοντας στο ευρώ και υιοθετώντας τα μέτρα της τρόικα, βυθίζεται σε ένα καθοδικό σπινάλ ύφεσης – χρέους. Παράλληλως, το να αποσυρθεί εθελούσια, θα είναι καταστροφικό. Όπως προηγουμένως τονίσαμε δεν πρόκειται να εξωθηθεί σε έξοδο.

Το ευρώ, την προηγούμενη (πρώτη δεκαετία), έδινε τη δυνατότητα στην Ελλάδα να **δανείζεται φθηνά**, δυνατότητα που της επέτρεπε να συντηρεί μεγάλα ελλείμματα. Στο φαύλο κύκλο της ύφεσης – χρέους όμως, η τακτική αυτή λειτουργεί ως θηλιά. Οικονομικό αντίστοιχο παράδειγμα που θυμίζει αυτό που βιώνουν οι χώρες της περιφέρειας θα μπορούσε να θεωρηθεί “ο χρυσός κανόνας”, τον μεσοπόλεμο.

Η ένταξη στο κοινό νόμισμα παράλληλα με τα οφέλη συνεπαγόταν ορισμένους κινδύνους οι οποίοι λόγο πολιτικών ή άλλων σκοπιμοτήτων αγνοήθηκαν τόσο από τις χώρες που αυτή τη στιγμή βάλλονται όσο και από εκείνες που προ δεκαετίας συνέναισαν. Η ελληνική οικονομία όφειλε να **σταθμίσει καλύτερα τους κινδύνους**. Υιοθετώντας το ευρώ απεμπολούσε τα βασικά οικονομικά εργαλεία της κοπής νομίσματος, της υποτίμησης, μεταξύ άλλων.

Η αποπαγίδευση είναι δυνατή αλλά δεν εξαρτάται μόνο από την Ελλάδα γιατί δεν είναι η μοναδική η οποία πλήττεται. Με τη συνθήκη της 21^{ης} Ιουλίου, η εφαρμογή της οποίας συνεπάγεται ότι 17 εταίροι θα συμφωνήσουν να παράσχουν στην Ελλάδα ευνοϊκές ρυθμίσεις αναφορικά με τον όγκο του χρέους, τον τρόπο αποπληρωμής, την διάρκεια, η Ελλάδα ζητά από τους εταίρους να σπεύσουν να σώσουν μια γέριχη οικονομία που πνίγεται στα ανοιχτά του ωκεανού. Μέχρι τώρα απλά πετούσαν σωσίβιο αλλά πλέον καλούνται να την ανασύρουν βουτώντας οι ίδιοι. Η συνδρομή του ευρωπαϊκού φορολογούμενου είναι αναγκαία και ο ευρωπαίος πολίτης νιώθει ότι κινδυνεύει από τους Έλληνες.

Με την 21η Ιουλίου δέχεται να δανείσει την Ελλάδα **πιο φθηνά** από ότι δανείζεται ο ίδιος από τις αγορές. Πως Οι γάλλοι να μην γίνονται επιφυλακτικοί όταν τα ασφάλιστρα κινδύνου παρουσιάζουν τη Γαλλία πιο ευάλωτη και αναξιόπιστη από την Ταϊλάνδη ή την Κολομβία.

Οι οικονομίες του σκληρού πυρήνα εμφανίζονται “θιγμένες” παραβλέποντας ωστόσο τις εγγενείς ανισοροπίες της ευρωζώνης, τις οποίες και οι ίδιες γνώριζαν και ως ένα σημείο εκμεταλλεύτηκαν.

Και εάν η Ελλάδα, το μαύρο πρόβατο, αποτελεί αντιπαράδειγμα αναφορικά με την μη τήρηση, τουλάχιστον στο ακέραιο, των όρων του Μνημονίου-Μεσοπρόθεσμου, η περίπτωση της Ιρλανδίας είναι ιδιαίτερα καίρια για τον δημόσιο διάλογο εντός της Ευρωζώνης γενικότερα αλλά και εντός των ελληνικών συνόρων, ειδικότερα.

Το άσπρο πρόβατο

Το βασικό επιχείρημα των υποστηρικτών του Μνημονίου-Μεσοπρόθεσμου είναι ότι η πολιτική αυτή απέτυχε διότι το ελληνικό κράτος **δεν εφάρμοσε τους κανόνες** ως όφειλε, κανόνες όμως που εφάρμοσε η Ιρλανδία. Ενδεχομένως τα προβλήματα και οι αδυναμίες που οδήγησαν τις δυο αυτές οικονομίες στα πρόθυρα ενός τρομακτικού οικονομικού λαβύρινθου να μην είναι ακριβώς τα ίδια, ωστόσο η αναποτελεσματικότητα των όρων που επιβλήθηκαν τόσο στους μεν όσο και στους δε, αποτελεί ένδειξη του πόσο “σοφά” μελετημένα υπήρξαν τα εγχειρίδια διάσωσης.

Η Ιρλανδία ούσα παράδειγμα προς μίμηση αναφορικά με την συνέπεια που επέδειξε στην εφαρμογή των προγραμμάτων με εξοντωτική λιτότητα η οποία πολλές φορές έφτανε σε σημεία ανατριχιαστικής σκληρότητας, ακόμα και πριν καταφύγει στην τρόικα για δάνεια, σε μια απεγνωσμένη προσπάθεια να τα αποφύγει, απέτυχε εν τέλει.

Η ιρλανδική κυβέρνηση δεν κατάφερε να αποφύγει την οικονομική καραντίνα και να βγει στην επιφάνεια. Εδώ και μήνες εισπράττει επαίνους από τους εισηγητές των **δρακόντειων μέτρων** που έχει επιβάλει. Όλα τα μέτρα εισάγονται στην ώρα τους, οι περικοπές στις δημόσιες δαπάνες γίνονται άμεσα εφαρμόσιμες και ανεξάρτητα κοινωνικού κόστους, οι μισθοί μειώθηκαν δραστικά, οι απολύσεις είναι απόλυτα ελεύθερες, εθνικό σύστημα υγείας δεν υφίσταται, δημοτικά τέλη δεν υπάρχουν, η φορολογία των φυσικών προσώπων είναι μόλις 12,5%. Ένα πραγματικό εργαστήριο στο οποίο μπορούμε να ελέγξουμε την θεωρία: πως η πιστή εφαρμογή των όρων του Μνημονίου οδηγεί στην σταδιακή επιστροφή στις αγορές. Μήπως τελικά στην Ιρλανδία το Μνημόνιο είχε την πρώτη επιτυχία του; Μήπως τελικά αν η Ελλάδα ήταν υποδειγματική “κρατούμενη” να είχε καλύτερη τύχη και να μην βρισκόταν εδώ που είναι τώρα; Η απάντηση είναι όχι! Η Ιρλανδία βρίσκεται το ίδιο βαθιά βουτηγμένη στην κρίση, το ίδιο αιχμάλωτη της ύφεσης και του χρέους.

Πιο συγκεκριμένα, μπορεί η κυβέρνηση να καταφέρνει να μειώνει τις δημόσιες δαπάνες επιβάλλοντας δρακόντειες περικοπές αλλά όπως έχουμε επανειλημμένα δηλώσει, σε καιρό ύφεσης-χρέους μειώνονται οι ιδιωτικές δαπάνες τόσο από τους καταναλωτές όσο και από τις επιχειρήσεις, οι οποίες προσδοκώντας χαμηλότερη ζήτηση, περιορίζουν τις παραγγελίες και τις επενδύσεις τους. Όταν σε αυτή την αρνητική συγκυρία το κράτος προβαίνει σε μείωση δαπανών **το άθροισμα των ιδιωτικών και των δημόσιων**

μειώνεται. Το εν λόγω άθροισμα ισούται με το εθνικό εισόδημα το οποίο, προφανώς, μειώνεται περαιτέρω. Νομοτελειακά μειώνεται το σύνολο των φόρων που αντλεί το κράτος, δεδομένου ότι αποτελούν ποσοστό του εθνικού εισοδήματος. Το ντόμινο των συνεπειών έχει ως αποτέλεσμα τη μη αποκλιμάκωση του ελλείμματος. Ότι ακριβώς συμβαίνει και στην Ιρλανδία στην παρούσα φάση.

Η Ιρλανδία κατάφερε μέσα στο 2011 να παρουσιάσει και πάλι **θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης**, όχι αντίστοιχους βέβαια εκείνων της προηγούμενης δεκαετίας, κατά την οποία κάλπαζε αλλά της τάξης του 1,6%. Καθόλου άσχημη επίδοση για μια οικονομία η οποία απώλεσε το 25% του ΑΕΠ, σε χρόνο ρεκόρ. Η επίδοση, όμως, αυτή μόνο συμβολικό ή αν θέλετε ψυχολογικό χαρακτήρα μπορεί να έχει. Μετριοπαθείς υπολογισμοί υποδεικνύουν ότι για να αρχίσει να μειώνει το χρέος της χρειάζεται πρωτογενή πλεονάσματα τα οποία απαιτούν ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης άνω του 3,5% για βάθος χρόνων, σε διαφορετική περίπτωση δεν μπορεί παρά να επαφίεται στην δυνατότητα των μηχανισμών στήριξης να την υποβοηθούν.

Η ανάπτυξη του 1,6% οφείλεται κατά κύριο λόγο στην χημική βιομηχανία και τις φαρμακοβιομηχανίες, κατά κύριο λόγο πολυεθνικές οι οποίες έχουν μετακομίσει στην Ιρλανδία εξαιτίας **των χαμηλών φορολογικών συντελεστών**. Όμως, η αύξηση του κύκλου εργασιών των εταιρειών αυτών δεν αφορούν την οικονομία της Ιρλανδίας! Οι πολυεθνικές, δηλώνουν την Ιρλανδία ως έδρα τους στην Ευρώπη, για να ευνοούνται από την χαμηλή φορολογία, χωρίς όμως αυτό να μεταφράζεται σε κάτι πέραν από εικονικές επενδύσεις και εικονική αύξηση της πραγματικής οικονομίας. Έτσι, το ΑΕΠ της Ιρλανδίας παρουσιάζει πρόοδο χωρίς να παραμένει χρήμα στο κράτος ή έστω να περνά από αυτό, σε πολλές των περιπτώσεων.

Όταν μια χώρα μπει στο στόχαστρο των αγορών ομολόγων, και αποκλειστεί από αυτές, για να ανανήψει χρειάζονται όχι απλά καλά νέα από το μέτωπο των στόχων του Μνημονίου αλλά κάτι παραπάνω: Χρειάζονται **πρωτογενή πλεονάσματα** μεγέθους τουλάχιστον ίσου του επιτοκίου δανεισμού το οποίο να είναι και αυτό ίσο με τον ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ. Με απλά λόγια, η Ιρλανδία για να βγει από την στενωπό χρειάζεται, μετά την συμφωνία της 21ης Ιουλίου, και εφόσον βέβαια αυτή εφαρμοστεί, ρυθμούς ανάπτυξης τουλάχιστον 3,5% και ανάλογο πρωτογενές πλεόνασμα. Χρειάζεται και κάτι άλλο: Την άρση του ντόμινο που προχωρά ακάθεκτο προς την υπόλοιπη Ευρώπη. Είναι ξεκάθαρο ότι με το κλίμα να χειροτερεύει παγκοσμίως, η Ιρλανδία παραμένει και θα παραμένει καθηλωμένη στην ίδια μοίρα με τη Ελλάδα.

Εν κατακλείδι

Η κρίση χρέους στην Ελλάδα όπως και σε πολλές χώρες της Ευρωζώνης εξελίσσεται σε, αλλά και υποκρύπτει μια, οικονομική, κοινωνική και πολιτική καταίγίδα που όσο περνά ο χρόνος θα φανερώνει άλλα βαθύτερα αίτια. Πίσω από την κρίση δημοσίου χρέους δείχνει να υποβόσκει η δημογραφική γήρανση του δυτικού κόσμου, σύσσωμος ο οποίος δείχνει να χάνει σε δυναμισμό από άλλες οικονομίες. Το πρόβλημα μπορεί να αφορά πιο άμεσα την Ελλάδα και τις

χώρες της περιφέρειας εξαιτίας των δομικών χαρακτηριστικών και της ιδιοσυγκρασίας τους αλλά απέκτησε διαστάσεις επιδημίας η οποία γρήγορα εξελίχθηκε σε θανατηφόρα νόσο. Το πρόβλημα είναι συστημικό και η μόνη λύση που μπορεί να δοθεί είναι σε πανευρωπαϊκή αν όχι σε παγκόσμια κλίμακα. Μεμονωμένες απόπειρες, ειδικά όταν πρόκειται για χώρες οι οποίες βρίσκονται στο στόχαστρο των κερδοσκοπικών πιέσεων, είναι πρακτικά ανώφελες.